

VÄINÖ LINNA: — Sota on älytömintä, mitä ihminen on keksinyt. Sen lisäksi, että se on raakaa, se on epäesteettistä — tunkkaantunutta korsuilmia, haisevia jalkarättejä, silpoutuneita ruumilta... Tavalinen rivimies ei ole siitä vastuussa, vastuun määrä lisääntyy porras portaalta sitä suuremmaksi, mitä enemmän k.o. henkilöllä on määräysvaltaa. Pyrin kirjassani antamaan todellisen kuvan sodasta sellaisena kuin rivimies sen näkee, sellaisena kuin minä sen näin. Tapahtumat ovat suurelta osalta tosia, henkilöillä on todellisuuspohja. Luulen, että tällainen sodan kuvaaminen on edullista myös rauhan säilymiselle.

KOLME MIESTÄ

— Jaa, Vihurin miehiä, meinaan. Päivää.

Olin tullut tapaamaan Väinö Linnaa, tamperelaista työläiskirjailijaa, josta yht'äkkiä tuli päivän nimi. Oven aukaisi tummatukkainen mies, joka lausui aittohämäläisen tervehdyksensä leppoisaan tapaan.

Käteltiin talonväen kanssa ja mentiin kamarin puolelle, josta edelliset vieraat juuri olivat lähteneet. Viime viikot ovat olleet levotonta aikaa Linnan perheessä. Siinä on saanut rouva Linna kerran jos toisenkin kahvin kiehua. On käynyt haastelijaa ja haastattelijaa, vaikka minkä näköistä...

Juttu lähtee luistamaan pienen alkukankeuden jälkeen. Puhutaan kaiken maailman asioista. Linna puhuu vilkkaasti ja eloisesti. Hänellä on paljon sanottavaa. Yleisistä asioista, Suomen poliittisesta tilanteesta, omasta kirjastaankin.

Hän ei ole kaimo. Hän tuntee TUNTEMATTOMAN SOTILAAN arvon aitona sotakuvauksena ja ehjänä taideteoksena. Niinkuin oikein onkin, kuka sitten kirjaan luottaisi, jos ei tekijä itse.

— Suomalainen on purnannut aina.

Katsotaanpa seitsemää veljestä, siinä ovat ensimmäiset klassilliset purrit...

Kulunut kirja kaivetaan esiin ja Linna lukee sieltä muutamia valittuja paloja.

— Hän osaa sen melkein ulkoa, huomauttaa rouva Linna, joka hymyn kare suupielessä seuraa miehisten miesten intollua.

Niin, Kivi on eräs 34-vuotiaan Linnan mielikirjailijoita. On muitakin: Dostojevski, Tolstoi, Viita, Sillanpää... Linna on lukenut paljon. Urjalan Velkalan kylässä syntynyt työläisperheen poika jäi vähälle koulutukselle, mutta alkoi vakituiseen toimeen aikoinaan Tampereelle jäätyään täydentää tietojaan. Ennen sotaa hän luki pääasiassa tietokirjallisuutta. Sodan aikana syttyi kirjoittamisen halu, ensimmäinen sotaromaanin kyhäelmä syntyi, mutta sitä ei julkaistu. Linna ei kuitenkaan heittänyt — hänestä oli tuleva kirjailija. Sodan jälkeen hän luki paljon kaunokirjallisuutta, sai julkisuuteen esikoiteoksensa, toisenkin ja alkoi sitten kypsyttellä tätä kolmatta.

— Se oli pitkän aikaa hautumassa, mutta yht'äkkiä se oli sitten niin selvä, että senkun istuin ja aloin kirjoittaa. Tässä touhussa meni aikaa pyöreä vuosi, kolme luskaa arkisin,

kuusi pyhäisin. Tämä johtuu siitä, että olen Finlaysonilla koneasentajana, enkä aio toimintani jättääkään. Siellä on se ympäristö, josta tulen kirjoittamaan, eikä ole hyvä irroittaa juuriaan kasvumaasta.

— Mutta Tuntemattomasta Sotilaasta puheen ollen. Siinä on totuus sodasta sellaisena kuin minä olen sen nähnyt. Koko totuushan ei mahdu kenenkään kokemuskenttään. Tämä nykyinen pintakohu ei ole vielä tavannut sitä, mikä kirjassa on oleellista — nähdäkseni sen pitäisi antaa uskoa kansamme tulevaisuuteen, sillä meillä on vielä suunnattomat henkiset voimavarat käyttämättä.

— Tällä hetkellä maassamme kuitenkin vallitsee aatteellinen tyhjötila, jonka täytteeksi täytyisi pian löytyä jotain, muuten on olemassa vaara, tyhjötä käytetään hyväksi taholta, joka tietää mitä tahtoo. Mutta "sen jonkin" täytyy lähteä kansasta itsestään. Suomalaiset eivät heillä hyväksy yhäältä päin tyrkittyjä oppeja.

— Ja siitä sodasta: Se on älyttömyyttä, mitä ihminen on keksinyt. Ihmisten olisi ymmärrettävä, kuinka epähuumanista ja epäesteettistä se on. Sankariromantiikka on karkeaa valhetta.

K. S.

VIIME NUMEROSSAMME keskusteli kolme miestä rauhasta ja rauhanaatteen. Tällä kertaa on tapetilla kolme miestä, jotka viime vuoden lopulla ilmestyneissä kirjoissaan ovat liikkuneet vastakkaisen asian, sodan, piirissä. Väinö Linna, Veijo Meri ja Jussi Talvi esitellään näillä kolmella sivulla lukijoillemme. Haastatteluissaan he kertovat itsestään ja kirjoistaan, niiden syntymisestä ja henkilökohtaisesta suhtautumisestaan sotaan.

VEIJO MERI: — Sodathan ovat olleet yhtä "luonnonmukaisia" kuin esim. vuodenaikojen vaihtelut. Niillä on kaiketi pyritty lähinnä ratkaisemaan jokin lukkoon mennyt yleis-tilanne. Mutta kuitenkin ei koskaan ole voitu saavuttaa olennaista ratkaisua, sillä sodankin aikana tilanne kehittyy myös latentisti, piilevästi, voimasuhteet muuttuvat ja huomataan, että ollaan jälleen uuden tilanteen edessä.

JA SOTA

— Teit' isäin astumaan, sanotaan ehkä puolipilkallisesti miehestä, joka ei nuoruutensa takia ole itse voinut kokea sotaa muuten kuin vanhempien miesten keskustelujen ja kirjoitettujen muistelmien kautta, mutta siitä huolimatta kirjoittaa siitä kertomuksia.

Tuo huomautus voidaan kuitenkin sysätä syrjään — parhaiten sen voi tehdä itse kirjailija, jos hän suhtautuu kuvattavaansa asiallisesti, jos hän pystyy vakuuttamaan lukijansa.

— En ole pyrkinyt dokumentoimaan sotaa, sanoo Veijo Meri. Olen halunnut kuvata tilanteita ja ihmisiä sodan ympäristössä.

Hän istuu vastapäätäni, ujonpuoleinen, ryöpyttään puhuva nuori mies, kolmannen kymmenen-sä keskivaiheilla iältään, arvelsin. Olimme aloittaneet keskustelun hänen kirjastaan ETTEI MAA VIHERÖISI. Tämä novellikokoelma ilmestyi sykyllä ja sai osakseen kaikenkarvaista arvostelua. Yksimielisiä oltiin kuitenkin siitä, että kysymyksessä on lahjakas kertoja. Sitten kysyttiin, mitä uutta voi nuori mies antaa alalta, jota hän ei tunne?

— Ei voi väittää, että minä en tunne olosuhteita. Isäni on armeijan aktiivipalveluksessa, niin olosuhteet ja sodan terminologia ovat minulle nuoruudesta saakka tuttuja.

Mitä oikeutta hänellä sitten on tarttua tällaiseen aiheeseen?

— Olen aikaisemmin kirjoittanut runoja, mutta nyt halusin siirtyä proosan pariin. Tunsin jonkinlaista tilitystarvetta, minun täytyi saada nämä aiheet pois päästäni, ne olivat pyörineet siellä liian kauan. Ainoa

keino oli kirjoittaa niistä novelleja.

Yhtä lukuunottamatta kaikki kertomukset on sijoitettu sotaympäristöön, Aunuksen retken, vuoden 1918 tapausten ja viime sotiemme vaiheille. Tositapauksiako siis?

— Kaikilla niillä kyllä on todellisuusperustansa ja henkilöillä on tietyt esikuvansa, vaikka niitä ei ehkä voi-kaan sormella osoittaa. Pohjan olen saanut kuulemistani tarinoista.

Ja onhan niitä tarinoita mahtunut jo neljänneksivuosisataan, etenkin kun poika on joutunut jonkin verran kiertämään maata.

— Olen syntynyt Viipurissa, mutta tällä kertaa asumme Hämeenlinnassa.

Olin tavoittanut hänet Otavalta saamani osoitteen turvin Helsingistä, Hämeentieltä. Tämä aiheutti seuraavan kysymyksen ja vastauksen:

— Olen täällä opiskelemissa, kuudes vuosi on menossa. Historia on pääaineeni ja luvut on piakkoin suoritettu loppuun.

Nyt meillä on siis tilaisuus yhdistää historianlukija ja sota-aiheilla aloittanut nuori kirjailija. Hän puhuu aiheesta:

— Tästä on vaikea kiteyttää perusväittämiä — ikävä juttu sota joka tapauksessa on. Sodathan ovat olleet yhtä "luonnonmukaisia" kuin esim. vuodenaikojen vaihtelut. Niillä on kaiketi pyritty lähinnä ratkaisemaan jokin lukkoon mennyt yleistilanne, niitä on pidetty oikotienä helpoimpoimpaan ratkaisuun. Mutta kuitenkin ei koskaan ole voitu saavuttaa olennaista ratkaisua, sillä sodankin aikana tilanne kehittyy myös latentisti, piilevästi, voimasuhteet muuttu-

vat ja huomataan, että ollaan jälleen uuden tilanteen edessä.

— Sotaan ei yleensä osata suhtautua asiallisesti. Ensinnäkään sen olemusta ei ole paljoakaan tutkittu tieteellisesti ja toiseksi siitä pyritään luomaan liian paljon kauhukuvia. Sotaa tulee kuvata todellisena ja ihmisten — joiden keskuudessa esiintyy jatkuvasti liian paljon tietämättömyyttä tästä asiasta — tulee nousta sitä vastaan. Ennen kaikkea on päästävä siitä käsityksestä, että sota on jonkinlainen kansanhuvi!

Keskustelu kiertää erilaisiin sotakuvauxsiin. Meri on sitä mieltä, että todellista, kaikki mitat täyttävää kaunokirjallista esitystä sodasta tuskin on ilmestynyt. Tässä yhteydessä hän mainitsee Plivierin ja Hemingwayn ja saamme aiheen uudella hänen mahdollisia vaikutuksenantajiaan. Kirjassa tuskin kukaan on huomannut kenenkään suuremman kirjoittajan vaikutusta ainakaan selvästi.

— Olen lukenut melko paljon tämänaiheista kirjallisuutta. Pidän paljon Haanpäästä. Hänen Korpisotateoksensa lieneekin parhaita meillä ilmestyneitä sotakuvauxsia.

Lohduttoman sotakeskustelun jälkeen haluaa lukija tietenkin kuulla ensiesiintyjän tulevaisuudensuunnitelmista. Niistä hän kertoo seuraavasti:

— Varmaa on ainakin, että aihepiiri muuttuu, kun olen nuo sotatarinani nyt tilitänyt pois. Joitakin uusia novelleja on jo mielessä valmiinakin, joitakin valmisteltu ja joitain suurempaa kyttee aina mielessä.

J. H.

JUSSI TALVI: en hyväksy sotaa, mutta yksilölle se on väistämättön tosiasia. Sodassa asettuu ihminen itseään vastaan, ja sen vuoksi sota on tuomittava. En kuitenkaan usko, että mitkään kansainväliset organisaatiot pystyvät estämään uusien sotien syttymisen, ennen kuin ihminen itse on nykyisestään vielä paljon jalostunut. Mehän käytämme yksityiselämässämme väkivaltaa. Missään tapauksessa sotaa ei lopeteta sillä, että sanotaan sen olevan murhaamista. Sodassa ei ammuta yksityisiä miehiä, vaan taistellaan nimetöntä, vihamielistä yhteisöä vastaan.

Olemme nykyaikaisessa toimistohuoneessa. Jussi Talvi, YSTÄVIÄ JA VIHOLLISIA-kirjan tekijä, istuu vastapaatä pöytänsä takana.

— Jos otetaan se kuva, vaikka pulmeen puhuessani. Se vie nimittäin suuren osan päivästä tässä työssä, sanoo hän vaokuvaajalle.

Ja puhelu tulee kuin tilauksesta, ei tarvitse poseerata. Raahessa 34 vuotta sitten syntynyt Talvi on nykyään mainostoimistossa yhdysmiehenä. Isä oli ammatiltaan rautakouura ja hänen sukunsa juontaa juurensa Valko-Venäjän ja Ukrainan rajalle Mogilevin läänin Gamelin kaupunkiin.

— Minussa on siis noin 25 prosenttia venäläistä verta, sillä isän isä oli naimisissa suomalaisen kanssa, selittää Talvi. — Joku saattaa ehkä ihmetellä, eikö minun tämän johdosta viime sodissa ollut vaikeata taistella venäläisiä vastaan. Niin ei kuitenkaan ollut. Tunnen olevani suomalainen.

— Mutta erääseen toiseen seikkaan venäläinen veri on ehkä vaikuttanut enemmän. Kirjoittamiseeni. Olen — jos niin voi sanoa — enemmän kansainvälisesti suuntautunut kuin useimmat suomalaiset kirjailijat. Viimeisenkin romaanini keskeinen ongelma oli kansainvälistä laatua. Eikä kysymys ole ainoastaan aiheesta, vaan myös käsittelytavasta. Suomalaisten kirjailijain henkilöt miettivät kovin paljon ja juoni edistyy hitaasti. Se on eräs tapa kirjoittaa, ja sillä on luotu mestariteoksia. "Kansainvälisillä markkinoilla" käytetään kuitenkin useimmiten kerrontaa, joka suosii nopeampirytmistä tapahtumista ja vähemmän mietiskelyä. Annetaan lukijan ajatukselle enemmän liikkumatilaa.

Ehkäpä vaistomaisesti olen pyrkinyt lähemmäs tätä tyyliä.

Jussi Talvi on tuntenut vetoa kirjoittamisen pariin jo kansakoulusta lähtien, jolloin hän voitti palkinnon raittiuskilpailukirjoituksessa. Ensimmäisen juttunsa hän sai julkisuuteen 15-vuotiaana, ja kirjoitteli sitten paljonkin opiskeluaikanaan. Ensimmäinen romaani syntyi etulinjassa vuonna 1943 ja viimeisteltiin taaempaan. Ystäviä ja vihollisia on Talven seitsemäs romaani.

— Ja paras, sanoo kirjailija itse. — Itse pidän myös Kivikasvoisesta jumalasta, mutta tämä lienee sittenkin paras.

— Kävin vuonna 1942 upseerikoulun. Pajarin joukoista minut siirrettiin Syvärille, jossa tarkoituksemme oli tukea saksalaisen 163. divisioonan hyökkäystä yli Syvärin. Tykistön tulenjohtajana jouduin olemaan hyvin läheisessä yhteistyössä saksalaisten kanssa ja eräät kirjan saksalaisista henkilöistä ovat nimeä myöten toisia. Sen sijaan tapahtumat sellaisinaan eivät pidä paikkaansa, esim. hyökkäystä Syvärin yli ei koskaan tehty suomalaisten neuvosta. Pohjoisessa 163. divisioonaa taisteli suomalaisia vastaan, vaikkakaan juuri me emme tietävästi sattuneet sen kohdalle.

— 163. divisioonaa oli muuten Saksan Armeijan huonoimman divisioonan maineessa. Kerrottiin sellaista kaskua, että Jeesus käveli kerran Kuuttilahden tietä pitkin ja huomasi sen varressa istumassa surkeasti itkevän sotilaa. "Mitä itkät, veli?", kysyi Jeesus. "Kuulun 163. divisioonaan", vastasi mies. Silloin istui Jeesus miehen viereen ja itki myös.

— Kasku on tietysti vain kasku, mutta totta on, että kova talvi vei

163. divisioonan taistelumoraalin hyvin matalalle, koska heiltä puuttui talvisotaan tarvittavia varusteita ja kokemusta.

— Haluan tuomita kirjallani sen edesvastuuttoman konjunktuuripoliittikan, joka johtaa yht'äkkiä äsken ystävinä rinnakkain taistelleet miehet vihollisina vastakkain.

— Lähikuvatotuuden luominen sodasta paperille on mahdotonta, koska silloin jää väkisinkin paljon merkityksellistä pois. Sen vuoksi olen pyrkinyt luomaan symbolisen totuuden, jonka henki on vakaumukseni mukaisesti tosi.

— Sotaa sinänsä en hyväksy, mutta yksilönä asiaa ajatellen se on väistämätön. Nuorille miehille se merkitsee suurta seikkailua, ja kaikille tuhoamisvietin heräämistä. Rohkea, tarmokas ja häikäilemätön menestyy sodassa niin kuin rauhasakin.

— Sodassa asettuu ihminen itseään vastaan, "man against himself", niin kuin englantilainen sanoo. Sen vuoksi sota on tuomittava, mutta tuskin sitä kuitenkaan pystytään välttämään, ennen kuin ihminen — nimenomaan yksilönä — on nykyisestään paljon jalostunut. Mehän saatamme olla vaikka kuinka innokkaita sodan vastustajia ja kuitenkin käytämme yksityiselämässä helposti väkivaltaa. Emme ainakaan missään tapauksessa käännä toista poskea, kun toiselle on lyöty.

— Ja vielä yksi asia: ei sotaa ainakaan siten saada loppumaan, että sanotaan sen olevan murhaamista. Sitä se ei ole. Se on taistelua nimetöntä yhteisöä vastaan, ei yksityisen ihmisen tappamista.

K. S.